

הכנסת
מרכז מחקר ומידע

18 במרץ, 2001

כ"ג באדר תשס"א

מסמך רקע לדיון בנושא
עבודות חפירה בהר הבית

הוגש לוועדה לענייני ביקורת המדינה ב- 8/1/2001
ועודכן לקראת דיון בוועדת החינוך והתרבות

הוכן ע"י

יהודית גלילי

עוזרת מחקר לוועדה לענייני ביקורת המדינה

הנחיה ואישור: נועה לפלר-אלפנט

מבוא

חוק העתיקות קובע כי כל שינוי או בנייה באתר עתיקות מחייב אישור בכתב מרשות העתיקות. בנוסף, עבודות חפירה ובנייה באתר עתיקות המשמש לצורך דתי מחייבות אישור ועדת שרים בראשות שר החינוך ובהשתתפות שר הדתות ושר המשפטים¹ (חוק העתיקות, תשל"ח-1978, סעיף 29ג). רחבת הר הבית היא אזור שחשיבותו הארכיאולוגית אינה מוטלת בספק וחשיבותו הדתית ברורה. ב-14/12/1999 וב-25/7/2000 ערכה **ועדת החינוך והתרבות** של הכנסת דיונים בנושא חפירות הוואקף בהר-הבית.

בדצמבר 2000 פורסם כי בראשית החודש חידש הוואקף המוסלמי הבנייה בהר הבית.² הוועד למניעת הרס עתיקות בהר הבית הוא גוף ציבורי התנדבותי, הכולל: ארכיאולוגים, משפטנים, אנשי חינוך וידיעת הארץ ואנשי ציבור, שהוקם לצורך מניעת הריסת העתיקות בהר הבית.³ ב-15/12/2000 פנה הוועד לראש הממשלה בדרישה להפסיק מיידית ביצוע עבודות הבנייה הבלתי חוקית על הר-הבית. בנוסף, פנה הוועד **לוועדה לענייני ביקורת המדינה** בבקשה לערוך דיון בנושא. **הוועדה ערכה דיון בנושא ב-9/1/2001**.

במסמך זה יוצגו תמצית ההתרחשויות ועיקרי הויכוח בנושא אכיפת החוק בהר הבית.

1. עבודות החפירה:

1.1. מזה כשנה עוסקים אנשי הוואקף המוסלמי בריצוף החלק הדרום מזרחי של הר הבית ומשפצים, במקביל, את "אורוות שלמה"⁴ - מערכת קמרונות תת-קרקעיים, ששטחם חמישה דונם, הממוקמים בחלק הדרום-מזרחי של ההר. מטרת העבודות היא יצירת משטח גישה למרתפים שהפכו למסגד תת-קרקעי עבור 10,000 מתפללים. השיפוץ אושר על ידי הממשלה בראשות בנימין נתניהו, בשנת 1996.

1.2. **באוגוסט 1999**, נוכח שיפוץ אורוות שלמה, יזמה משטרת ישראל, מטעמי בטיחות, הכשרת פתח נוסף לחלל תת-קרקעי המשמש כיום כמסגד. הממשלה, בראשות אהוד ברק, אישרה את פריצת הכניסה החדשה וב-20/11/1999 החל הוואקף המוסלמי לבצע עבודות החפירה. העבודה התבצעה באמצעות כלים כבדים וכללה פינוי עפר במשאיות ושפיכתו לנחל קדרון ולמזבלת אל-עזריה.

1.3. לטענת הוועד למניעת הרס עתיקות בהר הבית, נעשו העבודות ללא כל תיעוד ופיקוח ארכיאולוגי תוך השמדת ממצאים ומניעת מחקר עתידי. לטענת הוועד, לא הוגשו תוכניות ולא נקבעו הגבלות לעבודות, למרות שאישור הממשלה לעבודות לצורך פתיחת הפתח ניתן בכפוף לקיומו של פיקוח ותיעוד מטעם רשות העתיקות.

1.4. **בינואר 2000** קבע בית המשפט כי אפשר להניח שעבודות החפירה בוצעו על-ידי הוואקף המוסלמי ללא היתר, לא לפי חוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965, ולא לפי חוק העתיקות, התשל"ח-1978. בנוסף, קבע בית המשפט כי העבודות בוצעו ללא פיקוח ארכיאולוגי למרות רגישותו וחשיבותו של האתר מבחינה

¹ עפ"י פרוטוקול ועדת החינוך והתרבות מיולי 2000, ועדת שרים זו לא התכנסה כלל בשנים האחרונות. עפ"י הוועד למניעת הרס עתיקות, ועדת השרים לא התכנסה כלל מ-1967.

² "הארץ" 17/12/2000.

³ בין החברים בוועד: טדי קולק, חיים גורי, א.ב. יהושע, פרופ' אבי רביצקי, פרופ' אוריאל רייכמן, פרופ' משה כוכבי (יו"ר המועצה לארכיאולוגיה), אלוף במיל, שלמה להט, אלוף במיל יורם יאיר, ישראל כספי, ד"ר אילת מזר ועוד.

⁴ מבנה הרודיאני במקור שנבנה מחדש במאה השביעית. אל אורוות שלמה הוביל מימי הורדוס מעבר תת קרקעי שפתחו בחצר הר הבית סמוך לאל-אקצה. מאז ימי הממלוכים (המאה ה-12) היה השער אטום.

דתית, לאומית ואף מבחינה ארכיאולוגית.⁵ למרות קביעות אלה החליט בית המשפט לדחות את העתירה.

1.5. עפ"י הודעה שנמסרה לבית המשפט בדצמבר 1999 מטעם היועץ המשפטי לממשלה, המייצג גם את רשות העתיקות, כתוצאה מן העבודות נפגעו עתיקות, אף כי לפי דבר ההודעה, עיקר העתיקות שנפגעו הן מימי הביניים. ההודעה מציינת כי עיקר הנזק כבר נעשה.

1.6. לטענת הוועד למניעת הרס עתיקות בהר-הבית, בעקבות עבודות הבנייה ב-1999, הפך אזור הריצוף לאתר בנייה בשטח של 15,000 מ"ר, לאורך כ-250 מטר של החומה המזרחית, מפתח שער אורוות שלמה ועד שער הרחמים. במסגרת עבודות לפתיחת פתח למסגד חדש באורוות שלמה, נעשתה חפירה של בור המשתרע על שטח של כ-2000 מ"ר ובעומק של 12 מטר בחלק הדרום מזרחי של מתחם הר-הבית. הארכיאולוג מאיר בן-דב טען בדיון שהתקיים **בועדת החינוך והתרבות ביולי 2000**, כי החפירות באזור המזרחי הן בהיקף של 400 מ"ר בלבד ובעומק 8 מטרים.

1.7. ארכיאולוג מרחב ירושלים ברשות העתיקות, מר ג'ון זליגמן, טוען שעבודות החפירה בנובמבר 1999 אכן הסבו נזק רב למחקר הארכיאולוגי. מידות החפירה היורדת למסגד אורוות שלמה כפי שמדד אותן, הן 1,620 מ"ר ובעומק 12.5 מטרים בנקודה העמוקה ביותר.

2. תנועת חומרי בנייה אל הר-הבית:

2.1. בניגוד להצהרות השר לביטחון פנים ב-1999, כי הוא סוגר את שערי הר הבית לכלים כבדים, משאיות וטרקטורים, ובניגוד להצהרות נוספות כי לא יוכנסו חומרי בנייה וכלי עבודה, טוען הוועד למניעת הרס עתיקות בהר-הבית כי נמשכה, באופן שוטף, הכנסת כלי עבודה וחומרי בנייה (בלוקים, אבני ריצוף, לוחות עץ ופיגומים). כמו-כן, נמשכה הוצאת עפר שנכללו בו ממצאים ארכיאולוגיים, למזבלה העירונית ולנחל קידרון.

2.2. בדיון שנערך **בועדת החינוך והתרבות ביולי 2000**, ציין ניצב יאיר יצחקי, מפקד מחוז ירושלים במשטרת ישראל, כי הפעולות בהר-הבית, כולל תנועת חומרי בנייה, מתקיימות באישור המשטרה ובפיקוחה.

2.3. **בספטמבר 2000** פורסם, כי המשטרה מונעת כניסת חומרי בנייה להר הבית לצורך המשך עבודות ריצוף. עפ"י הפרסום⁶ פנו הוואקף והתנועה האיסלמית לקבלת אישור המשרד לביטחון פנים והעיכוב בנתינת האישור גרם לתגובה החריפה של הוואקף המבצע את העבודות.

2.4. לטענת הוועד למניעת הרס עתיקות הר הבית, **ב-11/11/2000** הוכנס למתחם הר הבית בשעות החשיכה, ולראשונה, ציוד מכני הכולל פטיש מכני לביקוע סלעים. בעבר לא הותר שימוש בכלי זה בגלל עוצמתו ויכולתו לגרום לשינויים במסלע ובמבנה ההר ולפגיעה והרס עתיקות. לטענת הוועד, משטרת ישראל מעלימה עין מהחריגות והפרות ההסכמים, ומאפשרת, בפועל, הכנסת כמויות גדולות של חומרי בניה, ביניהם מצע ותשתיות, אבני ריצוף ועוד.

2.5. בדיון שנערך **בועדה לענייני ביקורת המדינה בינואר 2001**, ציין ניצב מיקי לוי, מפקד מחוז ירושלים, כי לעיתים מונעת המשטרה עלייה של חומרי בנייה משיקולים של ביטחון וסדר ציבורי. במבואות הר הבית

⁵ בג"ץ 8666/99 תנועת נאמני הר-הבית נ' אליקים רובינשטיין. בעתירה, שהוגשה בדצמ' 99, מבקשת התנועה שבית המשפט יורה ליועץ המשפטי לממשלה, לרשות העתיקות, למפקד מחוז ירושלים במשטרת ישראל, ולראש עיריית ירושלים, לאכוף את חוקי המדינה בהר-הבית, להפסיק לאלתר את העבודות המתבצעות על הר הבית שלא כדין, לפעול להשבת המצב לקדמותו וכן להעמיד לדין את האחראים להפרת החוק. הטענה העיקרית של העותרת היא שהוואקף המוסלמי מתעלם מהוראות החוק ואף מפר את החוק במטרה למחוק את הזהות היהודית של הר הבית.

⁶ "מעריב" 20/9/2000. עפ"י הפרסום, המשטרה תומכת בהמשך הריצוף ע"פ 2,700 מ"ר בנוסף ל-700 מ"ר שכבר רוצפו, בין היתר, כיוון שהדבר מפחית השטחים מהם ניתן לקחת אבנים כדי להשליך לעבר השוטרים.

ובשערים מוצבים שוטרים ולמשטרה יש שליטה על הכנסת חומרי הבנייה. כל הכנסת חומרים אלה נעשית באישור ובפיקוח המשטרה.

3. קיום פיקוח ארכיאולוגי בהר הבית:

3.1. עפ"י נתונים שהתקבלו מהוועד למניעת הרס עתיקות בהר-הבית, עד ספטמבר 1996 (אירועי מנהרת הכותל) קיימה רשות העתיקות פיקוח מסוים בהר הבית. הפיקוח התבטא בביקורי נציגי רשות העתיקות בהר הבית ללא ליווי משטרה, בהצגת תוכניות מראש על ידי הוואקף בפני רשות העתיקות, ובשיתוף פעולה בין הגורמים. הודעות הוואקף לא כללו הצגת תוכניות מסודרת ולא הליך חוקי של קבלת אישורים מרשות התכנון, מרשות העתיקות או מוועדת השרים לעניין זה.

3.2. בדיון שהתקיים **בועדת החינוך והתרבות בדצמבר 1999**, טען השר לענייני ירושלים, מר חיים רמון, כי שיתוף הפעולה עד שנת 1996 התבטא בהעברת מידע ובחופש גישה של מפקחי רשות העתיקות לכל מתחם הר הבית, לרבות פגישות עם אנשי הוואקף בהן נדונו העבודות המבוצעות והמתוכננות.

3.3. בדיון שהתקיים **בועדת החינוך והתרבות ביולי 2000**, טען השר לענייני ירושלים, כי מאז 1967 ועד היום, כל הנעשה בהר הבית, נעשה שלא בהתאם לחוקי מדינת ישראל, כולל חוק הבנייה והתכנון וחוק העתיקות. בדיון זה טען השר כי גם לפני ספטמבר 1996, הפיקוח הארכיאולוגי הצטמצם לחופש גישה לכל המתחם למעט אל-אקצה, לביקורים לא רשמיים ולהתייעצויות לא רשמיות ללא הצגת תוכניות.

3.4. בעקבות אירועי מנהרת הכותל (ספטמבר 1996) הופסק שיתוף הפעולה עם הוואקף ומאז לא התקיים תאום, פיקוח של פקחי רשות העתיקות או שיתוף בתוכניות הבנייה בהר הבית. באפריל 2000, בעקבות הסדר ביוזמת השר לענייני ירושלים, מר חיים רמון, חודש הפיקוח ופקחי רשות העתיקות הורשו לעלות להר הבית, אך בליווי משטרה בלבד וללא סמכויות: רישום דוחות, תיעוד, צילום או אפשרות להעיר הערות.

3.5. **בדצמבר 2000** פורסם כי פקחי רשות העתיקות אינם עולים להר הבית מאז ביקורו של ח"כ אריאל שרון ב-29/9/2000. דוברת רשות העתיקות אישרה, עפ"י הפרסום, כי המשטרה אינה מתירה עליית פקחים של רשות העתיקות להר מסיבות ביטחוניות מאז חודש ספטמבר 2000.⁷

3.6. הפיקוח בהר הבית אינו זהה לפיקוח באתרי עתיקות אחרים, אלא מתבצע בהתאם להנחיות היועץ המשפטי לממשלה. בדיון שהתקיים **בועדת חינוך והתרבות בדצמבר 2000**, ציין מנכ"ל רשות העתיקות כי כבר ב-1993 הנחה היועץ המשפטי לממשלה את רשות העתיקות לדווח על כל הנעשה בהר הבית אך לא לנקוט באמצעים שברשותה על-פי חוק, כולל סמכויות איסור או היתר, שהושארו בידי הדרג המדיני בשל רגישותו המיוחדת של האתר.

3.7. מנהל מחלקת בג"צים במשרד המשפטים, עו"ד עוזי פוגלמן, ציין בדיון זה כי בשל מורכבות ורגישות כל פעילות על הר הבית ובשל הצורך בתאום בין משטרת ישראל, רשות העתיקות ועיריית ירושלים בכל הקשור באכיפת החוק על הר הבית, נעשה התאום על-ידי היועץ המשפטי לממשלה. עו"ד פוגלמן ציין כי במקרה החפירות בדצמבר 1999 לא הייתה התייעצות מוקדמת אלא דיווח לאחר מעשה.

3.8. היועץ המשפטי של עיריית ירושלים, עו"ד אסא אליאב, הוסיף **באותו דיון** כי הנחיות היועץ המשפטי לממשלה כוללות איסור על כל נקיטת פעולה לאכיפת החוק בהר הבית ע"י הוועדה המקומית או הוועדה המחוזית, כולל הוצאת צווי הריסה או הגשת כתב אישום, אלא בתאום מוקדם עם היועץ המשפטי

⁷"הצופה" 15/12/2000.

לממשלה. עפ"י פרסום עיתון "הארץ", נכונותו של היועץ המשפטי לפעולה מוגבלת על הר הבית נבלמה ע"י הדרג המדיני: השר לביטחון פנים והשר לענייני ירושלים לא נענו לתביעות לאשר לרשות העתיקות פעילות חופשית במקום.⁸

3.9. בדיון שנערך **בוועדה לענייני ביקורת המדינה בינואר 2001**, הוסיף עו"ד קובי שפירא, עוזר היועץ המשפטי לממשלה, כי לפני כל בקשה ספציפית לאישור עבודות בהר הבית, נערכים דיונים בהם נשמעים כלל הגורמים המקצועיים והביטחוניים, לאחריהם מחווה היועץ המשפטי דעתו בפני הדרג המדיני. לדבריו, בדיון אצל ראש הממשלה שעסק בכל המדיניות לגבי התרת העבודות בהר הבית, הבהיר היועץ המשפטי עמדתו באופן נוקב וחרוף וקבע שיש לעשות כל המאמצים להגביר הפיקוח ולהגיע לרמת אכיפה גבוהה בהר הבית.

4. גישה להר-הבית:

4.1. **ב- 3/7/2000** פנה הוועד למניעת הרס עתיקות בהר הבית ליועץ המשפטי לממשלה בטענה כי נמנעת ממנו גישה לאזור העבודות במתחם הר הבית ע"י אנשי הוואקף. לטענת הוועד לא היתה בעיה ביטחונית באישור ביקור במקום. פניות הוועד למפקד מחוז ירושלים לסיור באזור ולצילום העבודות נתקל בסירוב ובחוסר נכונות להסביר הנימוקים להחלטה.

4.2. הוועד מחה בפני היועץ המשפטי לממשלה על שלילת הזכות לבקר באזור העבודות ועל **הפגיעה בזכות לחופש תנועה, לחופש מידע והפגיעה בחופש העיתונות** בכל הנוגע לעבודות המתקיימות במתחם הר-הבית. בפנייה מציין הוועד כי בפגישה שנערכה עם היועץ המשפטי לממשלה ב- 25/6/2000, ציין היועץ המשפטי כי אינו מודע לנושא ואינו יודע מהן הסיבות לשלילת חופש העיתונות וזכות הביקור במקום. היועץ הבטיח לאנשי הוועד לבדוק הנושא, אך לטענת הוועד לא התקבלה תשובה בעניין.

4.3. בדיון שהתקיים **בועדת החינוך והתרבות ביולי 2000**, ציין השר לענייני ירושלים כי בדיון שקיים ב- 7/6/2000 הובהר לרשות העתיקות כי באפשרותם לעלות להר הבית בליווי משטרת. לדבריו, מאז קיום הדיון לא פנתה רשות העתיקות לתאום ביקורים מסוג זה.

5. עמדת בג"ץ

5.1. בעתירה שהוגשה ע"י תנועת נאמני הר הבית בסוף 1999 (בג"ץ 8666/99) דרשה העותרת כי היועץ המשפטי לממשלה, רשות העתיקות, מפקד מחוז ירושלים וראש עיריית ירושלים יפעלו לאכיפת חוקי המדינה בהר הבית, להפסקת העבודות המתבצעות על הר הבית שלא כדין, להשבת המצב לקדמותו וכן להעמדה לדין של האחראים להפרת החוק.

בית המשפט ציין כי אין זו העתירה הראשונה המוגשת בנושא, וכי בכל העתירות החליט בית המשפט שלא להתערב בהחלטות הרשויות המוסמכות. אמנם, נפסק, כי חוק התכנון והבניה וחוק העתיקות חלים גם על הר הבית, אך צוין גם מעמדו המיוחד של הר הבית. בית המשפט קבע כי אין ראוי לשאלה זו למצוא פתרון בבית המשפט וכי זהו תפקידו המובהק של הדרג המדיני ובראש ובראשונה של הממשלה.⁹

⁸ "הארץ", 16/6/2000, 26/6/2000

⁹ בנוסף, בג"ץ 222/68, 4185/90, 4935/93, 6403/96, 7128/96, 9474/96, 5410/97. בבג"ץ 9474/96 העיר השופט א' גולדברג (מבקר המדינה כיום): "אכן לא נשמר החוק...הר הבית לא ככל מקום אחר...השאלה כיצד להתמודד עם הפרות

עם זאת, קבע בית המשפט כי "אין מניעה מוחלטת להתערבות של בית המשפט במקרה של פעילות בלתי-חוקית על הר-הבית, אך התערבות כזאת תהיה בבחינת חריג המלמד על הכללי".¹⁰

בית המשפט קבע כי הרשויות המוסמכות, לרבות רה"מ, דנו ושקלו המצב לגופו של עניין, כשאינן בפניהם שיקולים זרים או מטרה פסולה. לכן החליט בית המשפט שלא להתערב ודחה העתירה.

5.2. ב-1/2/2001 בתום דיון בעתירת "נאמני הר הבית", הורה בג"ץ לפרקליטות המדינה לבדוק את הטענות כי הוואקף מבצע עבודות בנייה וחפירה בלתי חוקיות בהר הבית. צוות מיוחד התבקש לבדוק ההאשמות, לגבש המלצות מעשיות לגבי הטענות ולהגיש סיכום עמדתו כתצהיר לבג"ץ, בתוך עשרה ימים. צוות הבדיקה כלל נציגים: מהמשרד לביטחון פנים, המשטרה, השב"כ, רשות העתיקות, משרד ראש הממשלה ומשרד המשפטים.

5.3. ב-28/2/2001 פורסם התצהיר שהוגש לבג"ץ, עליו חתום ד"ר עמי גלוסקא, ראש צוות הבדיקה לחפירות בהר הבית. ד"ר גלוסקא ציין כי בעבודות החפירה המתבצעות סמוך לחומה המזרחית יש פגיעה בשכבות ארכיאולוגיות בסמוך למדרגות המוליכות לאורוות שלמה. ד"ר גלוסקא מדווח כי "הנושא הועבר לידיעת הדרג המדיני".

5.4. ב-8/3/2001 עתר הוועד למניעת הרס עתיקות בהר הבית לבג"ץ בתביעה לחדש פיקוח רשות העתיקות על הנעשה במתחם הר הבית. דרישות הוועד:

- הוראת בג"ץ על הפסקה מיידית של כל עבודות הבנייה, השיפוץ, החפירה וההריסה המתבצעות בהר הבית על ידי הוואקף.
- איסור הכנסת כלי רכב, ציוד מכני כבד, כלי עבודה וחומרי בנייה למתחם הר הבית.
- איסור הוצאת עתיקות, שרידים וממתאים ארכיאולוגיים, עפר ושפכים כלשהם, עד שיתאפשר פיקוח מלא של רשות העתיקות.
- פרסום הדו"חות ומכתבי ההתראה של רשות העתיקות: לממשלה, ליועץ המשפטי לממשלה בעניין הפגיעה בעתיקות הר הבית.
- פתיחת הר הבית, בכל חלקיו, פרט למסגדים עצמם, לסיקור אמצעי התקשורת.

* * * * *

סיכום

סוגיית אכיפת החוק בהר הבית היא סוגייה מורכבת ובעייתית. ההתייחסות אליה חייבת לכלול הערכת אינטרסים שונים, שיקולים ערכיים, שיקולים מדיניים, הערכת התוצאות הצפויות והסיכונים הכרוכים בכל החלטה, לאור עקרונות משפטיים ולאור ערכים ואינטרסים חוץ-משפטיים שיש בהם כדי להשפיע על שלום הציבור ועל טובת הכלל. בבג"ץ 9474/96 העיר השופט א' גולדברג: "לא הרי הר הבית ככל מקום אחר והמחלוקת הדתית והמדינית סביב הר-הבית חורגת מגדרן של מחלוקות אחרות אשר בידי בית המשפט להכריע בהן הכרעה שיפוטית. השאלה כיצד להתמודד עם הפרות חוק...בהתחשב בטיבן ובהיקפן במקום מיוחד ורגיש זה לא ראוי לה כי תמצא את פתרונה בבית המשפט".¹¹

חוק כגון אלו שלפנינו...לא ראוי לה שתמצא את פתרונה בבית המשפט...על הדרג המדיני ולא על בית המשפט לתת תוכן ומשמעות לקריאה ההיסטורית הר הבית בידינו...
¹⁰ עמ' 4 בג"ץ 8666/99.

¹¹ בבג"ץ 8666/99 ציטט בית המשפט את עמדת מפקד מחוז ירושלים כי "על רקע ניסיון העבר ומעמדו המיוחד של הר הבית, פעולות חד-צדדיות של הרשויות בשלב הנוכחי (ינואר 2000) שישבו את המצב לקדמותו...עלולות להביא- ברמה של ודאות קרובה- לשפיכות דמים, להתלקחות ולהתלהטות יצרים שתגלוש מתחום הר הבית וירושלים, לתחומי איו"ש ולתחומי מדינת ישראל כולה".

טבלה מסכמת

טענות הוועד הרס עתיקות בהר	טענות המדינה	
מאז 1996 אין פיקוח של רשות העתיקות על הנעשה בהר הבית	אין פיקוח, למעט פיקוח רופף באמצע שנת 2000. הוואקף אסר על אנשי רשות העתיקות לעלות להר לאחר פריצת היציאה הצפונית של מנהרת החשמונאים- אירועי "מנהרת הכותל" (1996).	פיקוח
הוקם מסגד שלישי, ראשון מזה 1,300 שנה בהר הבית, בחלל תת-קרקעי של אורוות שלמה.	ראש הממשלה נתניהו אישר זאת, בדיעבד, בשנת 1996, במקביל למהומות "מנהרת הכותל".	מסגד באורוות שלמה
ב-1997 הוכשר השטח התת קרקעי שמתחת למסגד אל-אקצא (אל אקצא הקדומה) ומשמש כשטח תפילה נוסף למוסלמים.	ראש הממשלה נתניהו אישר עבודות אלה, בדיעבד	אל אקצא הקדומה
בסוף 1999 נכרה בור באורך כ-30 מ' ברוחב כ-30 מ' ובעומק כ-12 מ'. אלפי טונות עפר נכרו מאדמת ההר ללא פיקוח ארכיאולוגי. חומרים מימי הבית הראשון, הבית השני, התקופה הנוצרית והמוסלמית, הושלכו. בבור הותקנו שערי כניסה גדולים וגרם מדרגות המוביל למסגד התת קרקעי באורוות שלמה.	העובדות נכונות. בבג"ץ סירבה המדינה לפעול כדי להחזיר המצב לקדמותו מחשש למהומות בהר. בג"ץ אישר עמדה זו.	הבור ופתח הכניסה לאורוות שלמה
הוואקף ריצף את כל השטח שבין שער הכניסה החדש לאורוות שלמה לבין שער הרחמים וכן שטח לכיוון מסגד אל-אקצא, פי 4 ו-5 מהשטח שהותר לו לרצף. נגרם נזק ארכיאולוגי.	הוואקף אכן חרג מההיתר וריצף שטחים גדולים פי כמה, אולם לא נגרם נזק ארכיאולוגי, מכיוון שהקרקע שהורמה לפני הריצוף היתה אדמת גן שפוזרה במקום לפני כמה עשרות שנים.	ריצוף שטחים
הוואקף הכשיר וחפר בחללים התת קרקעיים שבין אל אקצא הקדומה לאורוות שלמה, במגמה לחברם (מנהרה).	אין חפירות, עבודות או כריית מנהרה בחלל זה.	מנהרה
נפתחה תעלה, לא עמוקה, לאורך הרמה שעליה ניצבת כיפת הסלע, לצורך החלפת קו מים לברז מכבי אש. לא היה פיקוח ארכיאולוגי במקום, שעליו כנראה עמד בעבר המקדש.	העובדות נכונות. העבודות הסתיימו, לא נגרם נזק ארכיאולוגי. החפירה לא היתה עמוקה.	עבודות על הרמה
הוואקף מבצע עבודות בחלל הפנימי של שער הרחמים	אין הוכחה לעבודות בתחום השער.	עבודות בשער הרחמים
הוואקף מבצע עבודות במדרסת אשרפייה, בגב הכותל המערבי, בין שער השלשלת לשער הכותנה. בין היתר נחפר חלל תת רצפתי. נגרם נזק ארכיאולוגי.	במקום בוצעו עבודות תחזוקה כדי למנוע חדירת מים. אין סימנים לפתיחת הרצפה ולחפירת חלל תת רצפתי.	עבודות במדרסת אשרפייה
משאיות הוסיפו בחודשים האחרונים לפנות עפר מהר הבית, ללא פיקוח. (כתב הטלויזיה בני ליס הנציח משאיות יוצאות מההר)	המדינה דוחה את הטענה.	פינוי באמצעות משאיות

מקורות:

חוק העתיקות, תשל"ח-1978.
חוק הבנייה והתכנון, תשכ"ה-1965
בג"ץ 8666/99 תנועת נאמני הר הבית נ' אליקים רובינשטיין (11/1/2000)
פרוטוקול ועדת חינוך והתרבות, מס' 43, 14/12/1999.
פרוטוקול ועדת החינוך והתרבות, מס' 150, 25/7/2000.
פרוטוקול הוועדה לענייני ביקורת המדינה, מס' 110 9/1/2001.
אתר אינטרנט של הוועד למניעת הרס עתיקות בהר הבית: www.har-habayt.org
"מעריב" 20/9/2000, 2/2/2001
"הארץ", 26/12/1999, 16/6/2000, 26/6/2000, 17/12/2000, 1/3/2001, 9/3/2001, 18/3/2001
"הצופה" 15/12/2000